

УДК 336.71

Самородов Борис Вадимович,

д-р екон. наук, доц.,
завідувач кафедри банківської справи,
Харківський інститут банківської справи Університету бан-
ківської справи Національного банку України
(61174, Україна, Харків, проспект Перемоги, 55)
E-mail: samorodov@khibs.edu.ua

Гойхман Михайло Ісаакович,

канд. техн. наук, доц., здобувач, Науково-дослідний центр
індустріальних проблем розвитку НАН України (61022,
Україна, Харків, пл. Свободи, 5)
E-mail: goykhman_m@mail.ru

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ПРОБЛЕМНИХ СИТУАЦІЙ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ НА ОСНОВІ ДІАГНОСТУВАННЯ ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ ЇЇ ДІЯЛЬНОСТІ

АНОТАЦІЯ. У статті висвітлено методичний підхід щодо ідентифікації проблемних ситуацій банківської системи на основі аналізу та оцінювання інтегрального показника — оцінювальної функції основних показників діяльності вітчизняного банківського сектору. Для розрахунку значень інтегрального показника використаний модифікований таксонометричний метод, що дозволяє оцінювати його в інтервалі числових значень від 0 до 1. Це дозволяє чітко відслідковувати динаміку його зміни під час діагностики проблемних ситуацій банківської системи та ідентифікувати їх на ранній стадії розвитку системи. Ідентифікацію проблемних ситуацій запропоновано проводити системно шляхом ретроспективного, оперативного та прогностичного оцінювання та аналізу стану банківської системи в процесі її діагностики. Запропонований інструментарій дозволяє постійно моделювати різного роду проблемні ситуації, що можуть виникати або вже виникають на мікрорівні банків, шукати шляхи покращення цих ситуацій та на майбутнє запроваджувати превентивні заходи щодо недопущення погіршення ситуації.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: банківська система, проблемні ситуації, ідентифікація, інтегральний показник, діагностика, прогнозування.

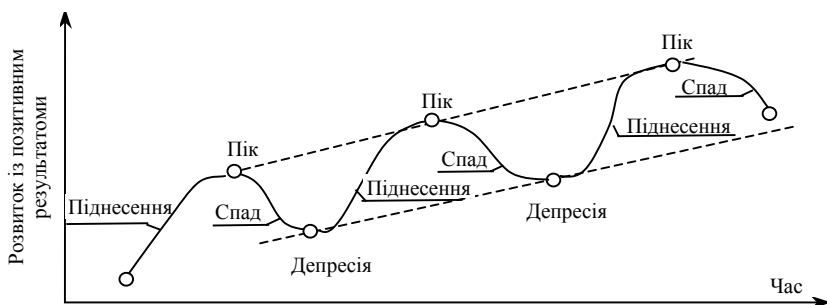
Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Рівень розвитку вітчизняної економіки, а також стан банківської системи України характеризуються суттєвою зміною результатів функціонування банківських установ [11]. Даний факт знаходить відображення в основних показниках діяльності як окремих банків, так і банківського сектору в цілому, діяльність якого останніми роками є нестабільною. Останніми роками спостерігається зростання загального обсягу

власного капіталу банків, активів і зобов'язань та зменшення розміру збитків, однак темпи зміни основних показників, які характеризують фінансову діяльність банків України, за останні роки значно знизилися [11].

За таких умов банкам украї необхідно ефективно вирішувати завдання, спрямовані на забезпечення їхнього подальшого функціонування. Сьогодні першочергові завдання комерційних банків: нарощування капіталу, забезпечення дохідності і прибутковості своєї діяльності, підвищення рентабельності, розширення і поліпшення якості пропонованих клієнтам послуг тощо. Усе це забезпечить підвищення довіри банкам, покращення їхнього фінансового стану і, як наслідок, забезпечить ефективний розвиток як самих банків, так і банківського сектору і системи України загалом. Однак задля досягнення цієї мети слід ретельно та обґрунтовано підходити до аналізу та оцінювання результатів діяльності, поточного стану та прогнозного рівня розвитку як усієї банківської системи, так і як окремих банків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток вітчизняної банківської системи безумовно підкоряється законам і закономірностям циклічного розвитку. Банківська система України взаємозалежна від загальних циклів вітчизняної економіки, маючи при цьому власні цикли розвитку, які мають розглядатися відповідно до теорії циклів [3, 11, 15, 16].

На рис. 1 представлено розвиток із позитивним (рис. 1а) і негативним (рис. 1б) результатами.

а)

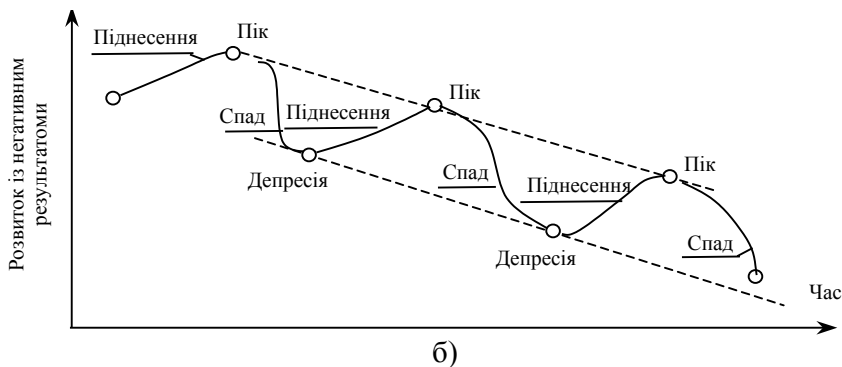

Рис. 1. Уявлення розвитку відповідно до теорії циклів*

* Побудовано автором за даними джерел [3, 11, 15, 16]

Пунктирна лінія на рис. 1а вказує, що, незалежно від відповідних фаз економічного циклу (піднесення, пік, спад і депресія), результат розвитку у відповідний момент часу кращий, ніж у попередній момент часу аналогічної фази циклу. Це свідчить про те, що напрям розвитку позитивний (його ще називають прогресивний [4]).

Аналогічна ситуація спостерігається і при розвитку із негативним результатом. Так, із рис. 1б видно, що в поточний момент часу розвиток гірший, ніж у попередньому періоді для аналогічної фази циклу. Такий напрям розвитку негативний (його ще називають регресивним [4]).

У випадку, якщо економіка країни перебуває в стані кризи (знаходиться на стадії «спаду» та наближається до стадії «депресія»), дана ситуація неодмінно вплине на стан банківської системи. Очевидна й зворотна ситуація, коли якість стадій розвитку банківської системи неодмінно впливає на стан вітчизняної економіки.

Можлива ситуація, коли банківська система може перейти до циклу «спад» свого розвитку і за сприятливих зовнішніх економічних обставин. У таких випадках домінуючими причинами (факторами) напевно будуть внутрішні обставини, пов'язані з якістю керування, некомпетентністю персоналу, помилками при прийнятті рішень, низькою якістю організації ведення банківського бізнесу окремими банками, неефективною нормативно-

законодавчою базою, яка регламентує функціонування банківського сектору держави, тощо.

Досліджуючи сутність діагностики як процесу ідентифікації проблемних ситуацій, слід провести аналіз розуміння цього процесу науковцями. Так, під діагностикою системи розуміють:

- процес визначення поточного стану системи й динаміки його змін, можливих шляхів вирішення проблем за результатами розрахунків, оцінки та інтерпретації показників, що характеризують різні сторони діяльності системи [2];
- розпізнавання стану об'єкта (чи системи) як у ретроспективному, так і перспективному періодах [6];
- комплекс заходів з оцінки стратегічного потенціалу системи [5], результатом якого має бути діагноз — визначення та описання поточного і перспективного стану, його основних проблем і шляхів їх вирішення;
- процес ідентифікації якості стану системи та визначення чинників, які впливають на її параметри [12];
- система ретроспективного, оперативного та перспективного аналізу, спрямована на виявлення ознак кризового стану об'єкту (системи), оцінку загрози його руйнування та можливостей подолання кризи [1];
- процес визначення наявності або відсутності кризової ситуації, з одного боку, та виявлення проблем і пропозиція можливих варіантів їх вирішення — з іншого [15] тощо.

Аналізуючи підходи до розуміння процесу діагностики системи, що використовуються різними науковцями можна зробити висновок, що більшість дослідників спираються на ідентифікацію проблемної ситуації, яка характеризує об'єкт дослідження, та на знаходження шляхів щодо можливих альтернатив подолання існуючої кризи, або прогнозованої проблемної ситуації.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Останнім часом набуває актуальності завдання ідентифікації загрозливих симптомів, що можуть сприяти небезпечному розвитку окремих банківських установ, груп банків за класифікацією НБУ, банківського сектору та банківської системи в цілому. Метою такої ідентифікації через проведення відповідної діагностики проблемних ситуацій банківської системи для забезпечення розвитку національної економіки є створення умов до вчасного реагування на негативні симптоми. Процес діагностики проблемних ситуацій банківської системи в

цілому, а також банківського сектору та окремого банку зокрема, має використовувати відповідний інструментарій такої діагностики, який базується на поєднанні математичного моделювання та інформаційних технологій у вигляді системи підтримки прийняття рішень, тому як великі обсяги даних не можуть бути оцінені та проаналізовані без відповідного програмного забезпечення, яке дозволяє не тільки продіагностувати банківську систему у ретроспективі та на поточний момент часу, але й прогнозувати майбутній стан, причому за допомогою моделювання різних сценаріїв розвитку подій на основі сценарного підходу.

Формулювання мети і завдання дослідження. Метою дослідження є висвітлення методичного підходу щодо ідентифікації проблемних ситуацій банківської системи. Задля досягнення поставленої мети в роботі слід вирішити такі завдання: обрати множину показників, що характеризують діяльність банківського сектору; побудувати інтегральний показник — оцінювальну функцію основних показників діяльності вітчизняного банківського сектору; обробити статистичні дані банківської звітності; провести розрахунки значень інтегрального показника в ретроспективі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Ідентифікацію проблемних ситуацій необхідно проводити на основі ретроспективного, оперативного та прогнозного оцінювання та аналізу стану банківської системи в процесі її діагностики. Тобто, діагностика проблемних ситуацій має проводитися у три етапи:

1) діагностика стану у ретроспективі (аналіз минулого) задля виявлення існуючих тенденцій розвитку системи;

2) оперативна діагностика — діагностика поточного стану задля аналізу поточного рівня розвитку системи;

3) діагностика прогнозного стану (аналіз майбутнього) задля виявлення можливих перспективних тенденцій розвитку системи.

Зазначені етапи складають загальний процес діагностики проблемних ситуацій банківської системи в цілому, а також банківського сектору та окремого банку зокрема. Діагностика прогнозного стану системи має обов'язково базуватись на сценарних підходах, завдяки яким вдається можливим змоделювати різні варіанти перебігу подій, виявити «слабкі місця» системи, виявити показники (індикатори), які найбільш підвернені різного роду збуренням та їх негативна зміна може привести до проблемної та навіть критичної ситуації. На виявлені «слабкі місця» обов'язково має бути зверне-

на основна увага та суб'єктів регулювання банківської діяльності на різних ланках ієрархії банківської системи.

Процес діагностики проблемних ситуацій банківської системи в цілому, а також банківського сектору та окремого банку зокрема, має використовувати відповідний інструментарій такої діагностики, який базується на поєднанні математичного моделювання та інформаційних технологій у вигляді системи підтримки прийняття рішень, тому як великі обсяги даних не можуть бути оцінені та проаналізовані без відповідного програмного забезпечення, яке дозволяє не тільки продіагностувати банківську систему у ретроспективі та на поточний момент часу, але й прогнозувати майбутній стан, причому за допомогою моделювання різних сценаріїв розвитку подій на основі сценарного підходу.

У даній роботі ми зупинимося на першому та другому етапах діагностики проблемних ситуацій — діагностика стану у ретроспективі та оперативна діагностика. Методично, з цією метою слід виконувати кілька кроків.

Крок 1. Визначення ретроспективних й поточних значень показників діяльності банківської системи (сектору, банку) — $\{P_i^{(t)}\}$, $i = \overline{1, n}$; $t = \overline{1, T}$ (де n — загальна кількість показників; T — максимальний часовий період аналізу). Крок 2. Визначення відповідних (ретроспективних і поточних) значень інтегральних показників за окремими напрямками діагностики $\{I_k^{(t)}\}$, $k = \overline{1, K}$; (де K — загальна кількість інтегральних показників). Крок 3. Визначення відхилень значень інтегральних показників $\{\Delta I_k^{(t)}\}$ порівняно з попередніми звітними періодами. Крок 4. Ідентифікація впливу окремих індикаторів на зміну інтегрального показника та оцінювання масштабу впливу та рівня розвитку індикатора, що негативно впливає на інтегральний показник. Крок 5. Оцінювання можливих наслідків і причини негативної зміни індикатора. Крок 6. Прийняття рішення щодо запровадження шляхів покращення майбутніх значень показників.

За об'єкт діагностики проблемних ситуацій банківської системи, в нашому випадку, ми пропонуємо брати окремі показники, від яких у свою чергу залежить значення інтегрального показника. Прийняття рішення щодо запровадження шляхів покращення майбутніх значень показників з метою забезпечення необхідного прогнозного рівня інтегрального показника можливо тільки за умови постійного поступового аналізу та оцінювання ретроспективних і поточних результатів діяльності банківського сектору.

За множину показників (індикаторів), за якими має оцінюватися інтегральний критерій діяльності банківської системи у ретроспективі та визначати її рівень, пропонуємо використовувати ті, що представлені у табл. 1, в якій $\{P_i^{(t)}\}$ — ретроспективні й поточні значення показників діяльності банківської системи (сектору, банку), $i = \overline{1, n}$; $t = \overline{1, T}$ (де n — загальна кількість показників; T — максимальний часовий період аналізу).

Таблиця 1

**ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ (ІНДИКАТОРИ)
ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ***

№ з/п	Позначення	Найменування показника (індикатора)
1	$P_1^{(t)}$	Статутний капітал
2	$P_2^{(t)}$	Усього власного капіталу
3	$P_3^{(t)}$	Усього активів
4	$P_4^{(t)}$	Кошти юридичних осіб
5	$P_5^{(t)}$	Кошти фізичних осіб
6	$P_6^{(t)}$	Усього зобов'язань
7	$P_7^{(t)}$	Усього доходів
8	$P_8^{(t)}$	Усього витрат
9	$P_9^{(t)}$	Чистий прибуток/(збиток)
10	$P_{10}^{(t)}$	Усього наданих кредитів
11	$P_{11}^{(t)}$	Достатність капіталу
12	$P_{12}^{(t)}$	Власний капітал на зобов'язання
13	$P_{13}^{(t)}$	Мультиплікатор капіталу
14	$P_{14}^{(t)}$	Прибуток на 1 грн власного капіталу
15	$P_{15}^{(t)}$	Прибуток на 1 грн статутного капіталу

* Джерело: складено авторами за даними [13]

Статистичні дані звітності банків для побудови першого інтегрального показника узято з відповідного ресурсу Національного банку України [13] для чотирьох кварталів кожного з років ретроспективи (2006—2012 рр.), а також для трьох кварталів 2013 року.

Для формування інтегрального критерію, який дозволяє найадекватніше оцінити динаміку розвитку банківської системи, пропонуємо використовувати таксонометричний метод [7—11], що базується на розрахунках евклідових відстаней фактичних значень показників (індикаторів) діяльності банківського сектору від їхніх еталонних значень. Однак, слід зазначити, що, використовуючи класичний таксонометричний метод [7], значення інтегрального показника $D^{(t)}$ (евклідові відстані) при використанні у розрахунках реальних даних, які мають різну природу та величину, не знаходяться в інтервалі від 0 до 1. У роботах [8, 10] для вирішення цієї проблеми запропоновано розраховувати сумарне рейтингове число — в нашому випадку інтегральний показник у такому вигляді:

$$I^{(t)} = 1 - \frac{D^{(t)}}{\sqrt{\sum_{t=1}^N D^{(t)2}}} . \quad (1)$$

Використання при розрахунках співвідношення (1) дозволяє стовідсотково отримати значення інтегрального показника у межах від 0 до 1.

У результаті отримано такі значення інтегрального показника — оцінювальної функції основних показників діяльності вітчизняного банківського сектору (табл. 2)

Таблиця 2

**ЗНАЧЕННЯ ІНТЕГРАЛЬНОГО ПОКАЗНИКА ДІЯЛЬНОСТІ
БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ***

№ з/п	Період (квартал, рік)	Значення інтегрального показника $I_1^{(t)}$	Абсолютна зміна, од.	Відносна зміна, %
1	2	3	4	5
1	I. 2006	0,701064	—	—
2	II. 2006	0,703907	0,002842872	0,41

Закінчення табл. 2

№ з/п	Період (квартал, рік)	Значення інтегрального показника $I_1^{(r)}$	Абсолютна зміна, од.	Відносна зміна, %
1	2	3	4	5
3	III. 2006	0,707872	0,003964362	0,56
4	IV. 2006	0,714564	0,00669224	0,95
5	I. 2007	0,720236	0,00567225	0,79
6	II. 2007	0,730627	0,010390964	1,44
7	III. 2007	0,744385	0,01375805	1,88
8	IV. 2007	0,764661	0,020275441	2,72
9	I. 2008	0,777572	0,012911227	1,69
10	II. 2008	0,792457	0,014885521	1,91
11	III. 2008	0,80958	0,017122655	2,16
12	IV. 2008	0,865107	0,055526693	6,86
13	I. 2009	0,844148	-0,020958526	-2,42
14	II. 2009	0,844013	-0,000135388	-0,02
15	III. 2009	0,85212	0,008107593	0,96
16	IV. 2009	0,845566	-0,006554596	-0,77
17	I. 2010	0,846813	0,00124756	0,15
18	II. 2010	0,851928	0,005115032	0,6
19	III. 2010	0,864257	0,012328347	1,45
20	IV. 2010	0,872752	0,008495519	0,98
21	I. 2011	0,892343	0,019590907	2,24
22	II. 2011	0,902376	0,010033036	1,12
23	III. 2011	0,906063	0,003686763	0,41
24	IV. 2011	0,91427	0,008207355	0,91
25	I. 2012	0,916189	0,001919046	0,21
26	II. 2012	0,925086	0,008897116	0,97
27	III. 2012	0,93212	0,007033699	0,76
28	IV. 2012	0,937716	0,005595654	0,6
29	I. 2013	0,946133	0,008417388	0,9
30	II. 2013	0,963521	0,017387876	1,84
31	III. 2013	0,975558	0,012036587	1,25

* Джерело: розраховано авторами на основі співвідношення (1) за даними [13]

Графічний вигляд зміни інтегрального показника $I_1^{(t)}$ по періодах ретроспективи представлено на рис. 2.

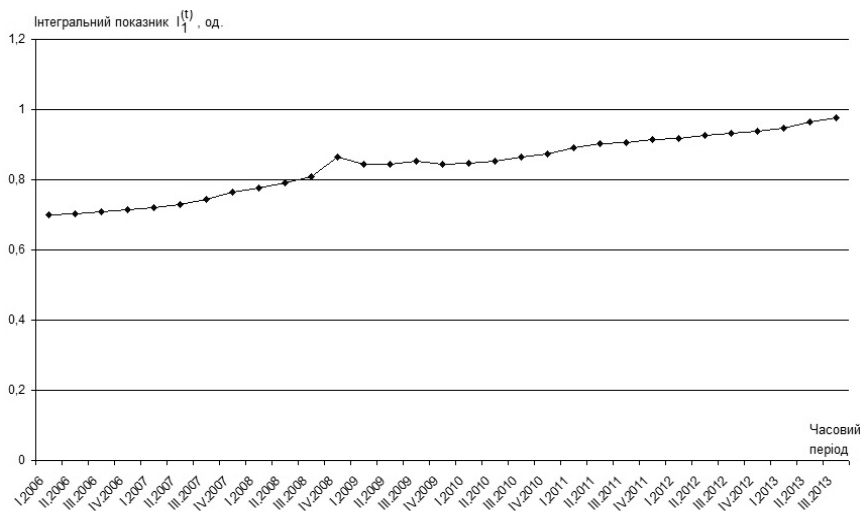

Рис. 2. Зміна інтегрального показника $I_1^{(t)}$ по періодах ретроспективи *

* Побудовано авторами за даними табл. 2.

На рис. 3 представлено графік відносної зміни значень інтегрального показника $I_1^{(t)}$ по періодах ретроспективи (абсолютна зміна значень $I_1^{(t)}$ має такий же самий графічний вигляд, відмінність полягає тільки у шкалі даних).

З табл. 2 та рис. 2 і 3 видно, що протягом ретроспективного періоду спостерігається динаміка на збільшення значення інтегрального показника $I_1^{(t)}$ — оцінювальної функції основних показників діяльності вітчизняного банківського сектору. Щодо абсолютної та відносної зміни, то маємо коливання даних показників із різким падінням у 4 кварталі кризового 2008 року (рис. 3).

У цілому ж, аналізуючи отримані результати діагностики проблемних ситуацій банківської системи у ретроспективний період за рахунок оцінювання та аналізу зазначеного інтегрального показника $I_1^{(t)}$ її діяльності, слід зазначити, що незначні коливання

його значень, не характеризуються негативними станами, а навпаки спостерігається динаміка на збільшення.

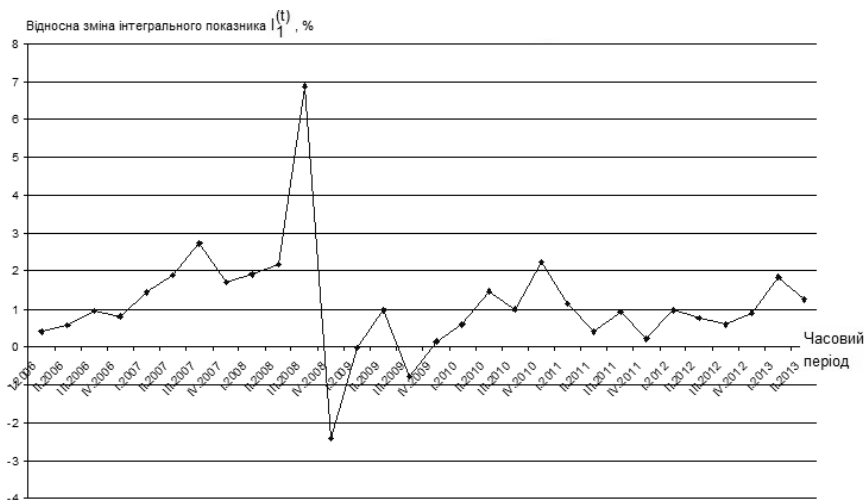

Рис. 3. Графік відносної зміни значень інтегрального показника $I_1^{(t)}$ по періодах ретроспективи*

*Побудовано авторами за даними табл. 2

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Процес діагностики проблемних банківської системи є системним процесом, тому як кожний етап цього процесу взаємопов'язаний із наступним, отримання результатів кожного аналізу як то ретроспективного стану, поточного та перспективного є поступовими кроками, які методично та інформативно забезпечують один одного.

Слід зазначити, що факт виявлення проблемної ситуації не у 100 % характеризують можливість настання кризового стану системи. Під симптомом можна розуміти первісний прояв настання проблемної ситуації. Процес оцінювання та виявлення проблемних ситуацій в цілому впливає не тільки із симптомів, а й і з причин і реальних факторів.

Подальші дослідження будуть спрямовані на побудову двох додаткових інтегральних показників діяльності банківської системи, а також на об'єднання їх у комплексний інтегральний пока-

зник. Таким чином, діагностика проблемних ситуацій буде проводитися на основі аналізу та оцінювання трьох інтегральних показників: перший — оцінювальна функція основних показників діяльності вітчизняного банківського сектору, другий — оцінювальна функція індикаторів фінансової стійкості, третій — оцінювальна функція економічних нормативів діяльності банківської системи.

Бібліографічний список

1. Андрушко О. Б. Моделювання діагностики кризового стану та загрози банкрутства підприємства / О. Б. Андрушко, М. Р. Горбачовська // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». — № 2 (552). — 2006. — С. 158—163.
2. Васина А. А. Финансовая диагностика и оценка проектов / А. А. Васина. — СПб. : Питер, 2008. — 448 с.
3. Кондратьев Н. Д. Проблемы экономической динамики / Н. Д. Кондратьев. — М. : Экономика, 1989. — 486 с.
4. Мала Н. Т. Економічний розвиток підприємства: планування та моделювання / Н. Т. Мала, О. В. Грабельська // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». — № 739. — 2012. — С. 22—28.
5. Найденко О. Є. Фінансові аспекти досягнення конкурентоспроможності підприємства / О. Є. Найденко // Збірник тез Другої міжвузівської науково-практичної конференції студентів та молодих вчених «Проблеми формування і розвитку фінансово-кредитної системи України». — Х. : ШТРИХ, 2009. — С. 227—229.
6. Раєвнева О. В. Моделювання фінансової діагностики стану підприємства / О. В. Раєвнева, С. О. Степурина // Економіка і регіон. Науковий вісник Полтавського національного технічного університету ім. Юрія Кондратюка, № 3 (6). — Полтава : ПолтНТУ, 2005. — С. 74—80.
7. Самородов Б. В. Методологія управління фінансовим розвитком банку : монографія / Борис Вадимович Самородов. — К. : УБС НБУ, 2012. — 307 с.
8. Самородов Б. В. Модифікація таксонометричного методу з урахуванням компетентностей експертів при рейтингуванні банків / Б. В. Самородов // Вісник Української академії банківської справи, № 2 (31). — Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ». — 2011. — С. 62—66.
9. Самородов Б. В. Порівняльний аналіз методик визначення вагових коефіцієнтів важливості показників діяльності банків при їх рейтингуванні / Б. В. Самородов // Зб. наук. праць «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики», Вип. 2 (11). — Харків : ХІБС УБС НБУ, 2011. — С. 248—254.

10. *Самородов Б. В.* Результати визначення рейтингів банків з використанням модифікованого таксонометричного методу / Б. В. Самородов // *Фінанси, облік і аудит: зб. наук. праць.* — № 19. — К. : КНЕУ, 2012. — С. 161—169.
11. *Самородов Б. В.* Управління фінансовим розвитком банку : теорія, методологія, практика: дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : спец. 08.00.08 / Самородов Борис Вадимович; Унів.-т. банк. справи Нац. банку України. — К., 2013. — 562 с.
12. *Сметанюк О. А.* Методика діагностики кризи підприємства за оцінкою показників фінансового стану в умовах організаційних змін / О. А. Сметанюк // *Вісник Хмельницького національного університету (Вісник Технологічного університету Поділля),* № 6. — Т. 1. — Хмельницький : ХНУ, 2005. — С. 128—131.
13. Структура активів, зобов'язань, власного капіталу, фінансових результатів діяльності банків України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
14. *Тараненко І. В.* Структура економічного циклу та особливості циклічного розвитку відкритої економіки України в контексті виходу зі світової фінансово-економічної кризи / І. В. Тараненко // *Бюлетень міжнародного нобелівського економічного форуму.* — № 1(3). — Т. 1. — 2010. — С. 343—357.
15. *Терлецька Ю. О.* Діагностика підприємства як нова управлінська технологія / Ю. О. Терлецька, А. Я. Аксентійчук // *Вісник ЧТЕІ. Економічні науки.* — Випуск I (45). — Чернівці, 2012. — С. 182—187.
16. *Шумпетер І.* Теория экономического развития / И. Шумпетер. — М. : Прогресс, 1982. — 456 с.

References

1. *Andrushko, O. B., Horbachovska, M. R.* «Modeliuvannia diahnostryky kryzovoho stanu ta zahrozy bankrutstva pidpriemstva» [Modeling of diagnostics of crisis and enterprise bankruptcy hazard]. // *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»,* № 2(552). — 2006. — P. 158—163. [In Ukrainian]
2. *Vasina, A. A.* «Finansovaia diagnostika i otsenka proektov» [Financial diagnostics and project evaluation]. — SPb.: Piter (2008). — 448 p. [In Russian]
3. *Kondratev, N. D.* «Problemy ekonomicheskoi dinamiki» [The problems of economical dynamics]. — Moskva: Ekonomika (1989). — 486 p. [In Russian]
4. *Mala, N. T., Hrabelska, O. V.* «Ekonomichnyi rozvytok pidpriemstva: planuvannia ta modeliuvannia» [Economic development of an enterprise: planning and modeling]. // *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»,* № 739. — 2012. — P. 22—28. [In Ukrainian]

5. *Naidenko, O. Ye.* «Finansovi aspekty dosiahnennia konkurentospromozhnosti pidpriemstva» [Financial aspects of achieving competitiveness of an enterprise]. // Zbirnyk tez Druhoi mizhvuzivskoi naukovo-praktychnoi konferentsii studentiv ta molodykh vchenykh «Problemy formuvannia i rozvytku finansovo-kredytnoi systemy Ukrainy». — Kharkiv: ShTRIkh (2009). — P. 227-229. [In Ukrainian]

6. *Raievniewa, O. V., Stepurina S. O.* «Modeliuvannia finansovoi diahnostyky i stanu pidpriemstva» [Modeling of financial diagnostics and state of an enterprise]. // *Ekonomika i rehion. Naukovi visnyk Poltavskoho natsionalnogo tekhnichnogo universytetu im. Yurii Kondratiuka*, № 3(6). — 2005. — P. 74–80. [In Ukrainian]

7. *Samorodov, B. V.* «Metodolohiia upravlinnia finansovym rozvytkom banku» [Methodology of managing financial development of a bank]. — Kyiv: UBS NBU (2012). — 307 p. [In Ukrainian]

8. *Samorodov, B. V.* «Modyfikatsiia taksonometrychnoho metodu z urakhuvanniam kompetentnosti ekspertiv pry reitynhuvanni bankiv» [Modification of taxonomic method considering competence of experts while rating the banks]. // *Visnyk Ukrainskoi akademii bankivskoi spravy*, № 2(31). — 2011. — P. 62–66. [In Ukrainian]

9. *Samorodov, B. V.* «Porivnialnyi analiz metodyk vyznachennia vahovykh koefitsientiv vazhlyvosti pokaznykiv diialnosti bankiv pry yikh reitynhuvanni» [Comparative analysis of methods of defining gravimetric coefficients of importance of banking activity indexes during their reforming]. // *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky: zb. nauk. prats*, № 2(11). — 2011. — P. 248–254. [In Ukrainian]

10. *Samorodov, B. V.* «Rezultaty vyznachennia reitynhiv bankiv z vykorystanniam modyfikovanoho taksonometrychnoho metodu» [The results of rating banks using modified taxonomic method]. // *Finansy, oblik i audyt: zb. nauk. prats*, № 19. — 2012. — P. 161–169. [In Ukrainian]

11. *Samorodov, B. V.* «Upravlinnia finansovym rozvytkom banku: teoriia, metodolohiia, praktyka» [Managing financial development of a bank: theory, methodology, practice]: dis. d-ra ekon. nauk: spets. 08.00.08. // *Univ-t. bank. spravy Nats. banku Ukrainy*. — Kyiv (2013). — 562 p. [In Ukrainian]

12. *Smetaniuk, O. A.* «Metodyka diahnostyky kryzy pidpriemstva za otsinkoiu pokaznykiv finansovoho stanu v umovakh orhanizatsiinykh zmin» [The methodology of diagnosing crisis at an enterprise by evaluating the indexes of financial state at the time of organizational changes]. // *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnogo universytetu (Visnyk Tekhnolohichnogo universytetu Podillia)*, № 6(1). — 2005. — P. 128–131. [In Ukrainian]

13. «Struktura aktyviv, zoboviazan, vlasnoho kapitalu, finansovykh rezultativ diialnosti bankiv Ukrainy» [The structure of assets, liabilities, equity, financial results of banking activity in Ukraine]. [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://www.bank.gov.ua> [In Ukrainian]

14. *Taranenko, I. V.* «Struktura ekonomichnoho tsykladu ta osoblyvosti tsyklichnoho rozvytku vidkrytoi ekonomiky Ukrainy v konteksti vykhodu zi svitovoi finansovo-ekonomichnoi kryzy» [The structure of economic cycle and peculiarities of cyclical development of open economy of Ukraine in terms of recovering after the world financial and economical crisis]. // *Biuleten mizhnarodnoho nobelivskoho ekonomichnoho forumu*, № 1(3). — 2010. — P. 343–357. [In Ukrainian]

15. *Terletska, Yu. O., Aksentiichuk, A. Ya.* «Diahnostyka pidpryemstva yak nova upravlinska tekhnolohiia» [Enterprise diagnostics as a new management technology]. // *Visnyk ChTEI. Ekonomichni nauky*, № 1(45). — 2012. — P. 182–187. [In Ukrainian]

16. *Shumpeter, Y.* «Teoriia ekonomicheskoho razvitiia» [The theory of economic development]. — Moskva: Prohress (1982). — 456 p. [In Russian]

Стаття надійшла до редакції 03 червня 2014 р.

УДК 336.71

Самородов Борис Вадимович,

докт. экон. наук, доц.,
заведующий кафедрой банковского дела,
Харьковский институт банковского дела Университета бан-
ковского дела Национального банка Украины
(61174, Украина, Харьков, проспект Победы, 55)
E-mail: samorodov@khibs.edu.ua

Гойхман Михаил Исаакович,

канд. техн. наук, доц., соискатель,
Научно-исследовательский центр
индустриальных проблем развития НАН Украины
(61022, Украина, Харьков, пл. Свободы, 5)
E-mail: goykhman_m@mail.ru

ИДЕНТИФИКАЦИЯ ПРОБЛЕМНЫХ СИТУАЦИЙ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ НА ОСНОВЕ ДИАГНОСТИРОВАНИЯ ОСНОВНЫХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ЕЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

АННОТАЦИЯ. В статье освещен методический подход к идентификации проблемных ситуаций банковской системы на основе анализа и оценки интегрального показателя — оценочной функции основных показателей деятельности отечественного банковского сектора. Для расчета значений интегрального показателя использован модифицированный таксонометрический метод, позволяющий оценивать его в интервале числовых значений от 0 до 1. Это позволяет четко отследить динамику его изменения во время диагностики проблемных ситуаций банковской системы и идентифицировать ее на ранней стадии развития системы. Идентификацию

проблемных ситуаций предложено проводить системно путем ретроспективной, оперативной и прогнозной оценки и анализа состояния банковской системы в процессе ее диагностики. Предложенный инструментарий позволяет постоянно моделировать разного рода проблемные ситуации, которые могут возникать или уже возникают на микроуровне банков, искать пути улучшения этих ситуаций и на будущее внедрять превентивные меры по недопущению ухудшения ситуации.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: банковская система, проблемные ситуации, идентификация, интегральный показатель, диагностика, прогнозирование.

UDC 336.71

Samorodov Borys Vadymovych,

Doctor of Sciences (Economics), Associate Professor,
Head of the Department of Banking,
Kharkiv Institute of Banking of the University of Banking of
National Bank of Ukraine
(55, Prospect Peremogy, Kharkiv, 61174, Ukraine)
E-mail: samorodov@khibs.edu.ua

Goykhman Mykhail Isaakovych,

Candidate of Sciences (Engineering),
Associate Professor, Applicant,
Research Centre of Industrial Problems
of Development of NAS of Ukraine
(5, pl. Svobody, Kharkiv, 61022, Ukraine)
E-mail: goykhman_m@mail.ru

IDENTIFICATION OF PROBLEM SITUATIONS IN THE BANKING SYSTEM ON THE BASIS OF DIAGNOSTICS OF THE MAIN INDICATORS OF ITS ACTIVITY

ABSTRACT. *The methodical approach to identifying the problem situations in the banking system on the basis of analyzing and estimating integral index that is evaluation function of main indexes of domestic banking sector activity is highlighted in the article. The modified taxonomic method that allows to evaluate the integral index in the interval of numeric digits from 0 to 1 is used for calculating the values of the index. It enables to perform the sharp trace of it changing during the diagnostics of problem situations in the banking system and spot them at the early stage of system development. Identification of problem situations is suggested to be conducted systemically by retrospective, operative and forecast estimation and analysis of the banking system state during the diagnostic process. The instruments suggested allow to constantly model various problem situations that can occur or have already occurred at the banking microlevel, look for the ways of improving those situations and launch the prophylactic steps on preventing their deterioration.*

KEY WORDS: banking system, problem situations, identification, integral index, diagnostics, prognostication.